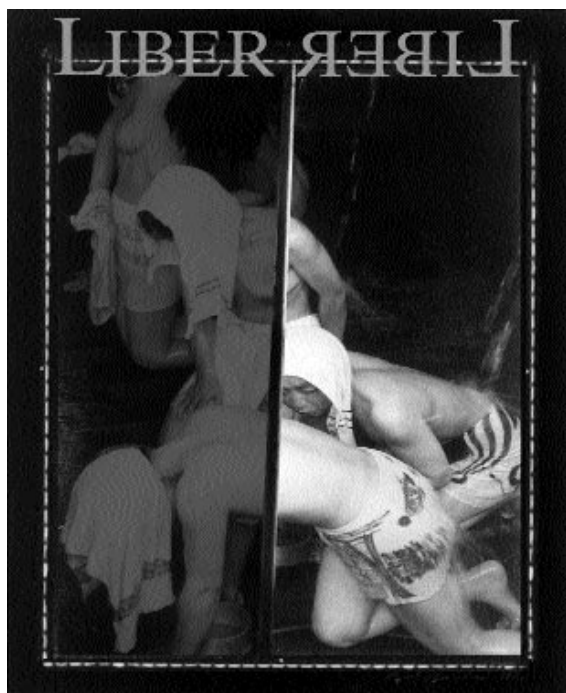

ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΛΕΣΒΙΑΚΕΣ ΚΑΙ GAY ΣΠΟΥΔΕΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

Didier Eribon*

Η συντηρητική σκέψη δεν πάσχει ποτέ από επινοητικότητα όταν πρόκειται να καταπολεμήσει τους κριτικούς διανοούμενους. Το σοβαρότερο και το θλιβερότερο είναι όταν κατορθώνει να προβάλει ως προφάνεια ευρύτατης αποδοχής εκείνο που καθαρά και απλούστατα οφείλεται στην πολιτική της, στις ιδιαιτελείς πολεμικές στρατηγικές της. Η καταγγελία του φαινομένου που κατά γενική πλέον συναίνεση αποκαλούμε «πολιτικός ορθόν» αποτέλεσε προσφάτως και αποτελεί ακόμη καθημερινά ένα τρανό σχετικό παράδειγμα.

Οι επιχορηγήσεις του Ιδρύματος Olin Κατ' αρχάς υπήρξε, στις Ηνωμένες Πολιτείες, μια ευρεία εκστρατεία υποκινημένη από την αντιδραστικότερη δεξιά εναντίον των ριζοσπαστικών Τμημάτων του Πανεπιστημίου και της Έρευνας. Εκστρατεία στην πραγματικότητα οργανωμένη, ενορχηστρωμένη και ... χρηματοδοτούμενη από υπερδεξιά ιδρύματα (Heritage, Olin, κλπ.). Χάρη σε μια υποτροφία του Ιδρύματος Olin π.χ. μπόρεσε ο Dinesh D' Souza, παλαιός κρατικός σύμβουλος επί κυβερνήσεως Ρήγκαν, να γράψει το βιβλίο του *Ανελεύθερη Εκπαίδευση* (Illiberal Education), του οποίου ο στόχος είναι να δυσφημίσει οτιδήποτε σχετίζεται με την κριτική σκέψη μέσα στο αμερικανικό πανεπιστήμιο, οτιδήποτε θυμίζει, άμεσα είτε έμμεσα, στους υπέρμαχους της ρεπουμπλικάνικης (με την αμερικανική έννοια του όρου) παλινόρθωσης τα κινήματα της δεκαετίας του '60, οτιδήποτε, σήμερα, εννοεί να αμφισβητεί την κυρίαρχη σκέψη. Μεταφρασμένος στα γαλλικά (στη σειρά του δοκιμογράφου-δημοσιογράφου Alain Finkielkraut, παρά προσδοκίαν) με τίτλο *Η Εκπαίδευση ενάντια στις ελευθερίες* (L'Éducation contre les libertés), ο λίβελος αυτός εκθειάστηκε παραδόξως (;) τόσο από τη *Libération* όσο και από το *Figaro-Magazine*. Θα μπορούσαμε να αναφέρουμε και άλλα παραδείγματα λίαν διαφωτιστικά, όπως εκείνο του (γάλλου) ιστορικού του Πανεπιστημίου του Σικάγου, ο οποίος υπήρξε ένας από τους κύριους τιμητές του αμερικανικού «πολιτικός ορθού» στις γαλλικές εφημερίδες και τα περιοδικά και ένας από αυτούς που κατήγγελλαν ως εμπνευστές του τους Γάλλους Φουκώ και Ντερριντά, και για τον οποίο γνωρίζουμε ότι κατέχει μια έδρα επιχορηγούμενη από το Ίδρυμα Olin.

Εκστρατεία κατά των μειονοτήτων

Υπό το κράτος αυτών των επαναλαμβανόμενων επιθέσεων, που σπανίως αντικρούστηκαν, φαίνεται πως έχει παγιωθεί μια συναίνεση για να καταγγείλει υπό τη γενική ονομασία του «πολιτικός ορθού» κάθε έργο κριτικού στοχασμού και διερεύνησης που επιχειρείται κυρίως σε ό,τι αφορά τους πανεπιστημιακούς κανόνες από τους εκπροσώπους των εθνοτικών μειονοτήτων, από τις φεμινίστριες, τις λεσβίες και τους gay, τους παραδοσιακούς τρόπους γραφής της ιστορίας ή της ανθρωπολογίας, την ανάγνωση των λογοτεχνικών κειμένων, κλπ. Οφείλει να διαπιστώσει κανείς ότι, φευ, η ευρεία επιχείρηση αμαύρωσης και δυσφήμισης ενός τόσο πλούσιου και νεότεριου κριτικού κινήματος βρήκε μεγάλη απήχηση στη Γαλλία και σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες. Η βούληση προς αποκατάσταση κάθε κουλτούρας που ως τώρα ήταν καταδικασμένη στη σιωπή γελιοποιήθηκε. Η λέξη «φεμινίστρια» έγινε σχεδόν συνώνυμη της προσβολής. Ορισμένοι δεν δίστασαν να κάνουν λόγο, χωρίς να γελούν και κυρίως χωρίς να προκαλέσουν τη γενική θυμωδία, για «αστυνόμηση της σκέψης» ή ακόμη και για «δικτατορία των μειονοτήτων». Άλλοι, ή οι ίδιοι, που ουδέποτε κανείς τούς είχε δει να ασχολούνται με τις διακρίσεις, θύματα των οποίων είναι προ αμνημονεύτων χρόνων οι ομοφυλόφιλοι, αφυπνίστηκαν με την είσοδο στη δημόσια σκηνή των gay και των λεσβιών, που εννοούν να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους: άρχισαν λοιπόν να ανησυχούν... όχι γι' αυτές τις διακρίσεις, αλλά για τους κινδύνους που θα εγκυμονούσε, κατά τη γνώμη τους, ένα παρόμοιο κίνημα για το «κοινωνικό συμβόλαιο» και για την περιβόητη «παγκοσμιοποίηση», την οποία επικαλούνται ως επωδό μόλις διαφαίνεται μια κινητοποίηση, ωσάν αυτή η «παγκοσμιοποίηση» να μην είχε πλήρως εναρμονιστεί με τον αποκλεισμό, τη διάκριση και την καταπίεση των ομοφυλόφιλων.

Είναι καιρός να αντιδράσουμε επειγόντως σε αυτές τις επιθέσεις, σε αυτή τη συντηρητική εκστρατεία. Και αντί να θρηηνούμε για την εξάφηση των κριτικών διανοουμένων και το τέλος της κριτικής σκέψης, θα άξιζε αναμφίβολα να ασχοληθούμε περισσότερο προκειμένου να επαναπροσδιορίσουμε, σε σχέση με τα πνευματικά και πολιτικά κινήματα που διασαλεύουν τις προφάνειες της καθεστηκυίας σκέψης, τι μπορεί να είναι σήμερα το μέλημα των διανοουμένων που παραμένουν αφοσιωμένοι στη βαθιά εκείνη ανυπακοή, τη σύμφυτη με τον ίδιο τον ορισμό του διανοουμένου, στην «απειθεία» εκείνη απέναντι στις εξουσίες, για την οποία μιλούσε ο Φουκώ, που επιμένουν δηλαδή να ανακρίνουν και να περνούν από την κρίσιμα του κριτικού βλέμματός την κοινωνία και την κουλτούρα εντός των οποίων ζουν. Για το λόγο αυτό έχει κεφαλαιώδη σημασία το γεγονός ότι δημιουργήθηκαν στη διάρκεια των τελευταίων χρόνων ή δημιουργούνται σή-

μερα, σε πλείστα αμερικανικά πανεπιστήμια, και σε αρκετά άλλων χωρών, προγράμματα ή Τμήματα *Εθνοτικών σπουδών* (Ethnic Studies), *Αφροαμερικανικών σπουδών* (African American Studies), *Γυναικείων σπουδών* (Women Studies), *Λεσβιακών και gay σπουδών* (Gay and Lesbian Studies). Ο σκοπός δεν είναι, όπως ενίοτε λέγεται, να δημιουργηθούν γκέτο μέσα στα οποία θα εγκλωβιστεί κάθε ομάδα για να δουλέψει σε κλειστό κύκλωμα. Όχι. Ο σκοπός είναι να διατυπωθούν ερωτήματα, από μια σκοπιά που ως τώρα ήταν καταπιεσμένη, λογοκριμένη, απωθημένη, είτε αυτή ήταν π.χ. των γυναικών είτε των ομοφυλόφιλων, για τις ιστορικές περιόδους, για τα λογοτεχνικά κείμενα, για τους κοινωνικούς μηχανισμούς, για να δούμε πώς ασκήθηκαν οι καταπιεστικές δυνάμεις και πώς κατάφεραν, μερικές φορές, να δουν το φως κάποιες μορφές αντίστασης. Καθεμιά από αυτές τις σκέψεις, και κυρίως το σύνολο που συνθέτουν, επειδή αμφισβητούν τις κυρίαρχες αναπαράστασεις, παράγουν νέες δυνατότητες για να επανασταθεί ό,τι αποκαλούμε κριτική σκέψη και συμβάλλουν, ενάντια σε όσους ισχυρούς θα ήθελαν να φιμώσουν τις μειοψηφούσες φωνές, στη διεύρυνση του χώρου των δημοκρατικών διεκδικήσεων.

Η ομοφυλόφιλη κριτική:

ιστορία, κοινωνιολογία, λογοτεχνία. Ο φεμινιστικός στοχασμός έχει ήδη εγκατασταθεί επαρκώς στο πνευματικό τοπίο, παρά το μίσος, τη δυσθυμία που ακατάπαυστα προκαλεί, τόσο στις Ηνωμένες Πολιτείες όσο και στην Ευρώπη. Επίσης, στη Γαλλία, δυστυχώς, αν η αντιφεμινιστική δυστροπία είναι ευρύτατα διαδεδομένη, ο φεμινισμός δεν έχει παραγάγει ακόμη αρκετές εργασίες και συζητήσεις. Εν πάση περιπτώσει, θα ήταν παράλογο να πιστεύει κανείς πως μπορεί να αμαυρώσει αυτό το μεγάλο κίνημα υπογραμμίζοντας ότι, στη φεμινιστική παραγωγή, υπάρχει και το καλύτερο και το χειρότερο. Πρόκειται για αναντίρρητη αλήθεια, αλλά το ίδιο δεν ισχύει και για όλους τους τομείς της πανεπιστημιακής έρευνας: Η ομοφυλόφιλη κριτική θεωρία, που εμφανίστηκε αργότερα, έχει ήδη στο ενεργητικό της έναν εντυπωσιακό απολογισμό. Κυρίως στον χώρο της ιστορίας, *Διεκδικώντας το λεσβιακό και gay παρελθόν* (Reclaiming the Gay and Lesbian Past), όπως διατυπώνεται στον υπότιτλο μιας συλλογής μελετών γύρω από διάφορες εποχές και διάφορους πολιτισμούς, η οποία εκδόθηκε υπό τον τίτλο *Κρυμμένοι από την ιστορία* (Hidden from History). Ανάμεσα στα πρωτοπόρα βιβλία στο χώρο αυτό, πρέπει να αναφέρουμε τον John Boswell και την κλασική πλέον μελέτη του για την ομοφυλοφιλία στο Μεσαίωνα, που εκδόθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες το 1980. Το τελευταίο του βιβλίο, δημοσιευμένο λίγο πριν από το θάνατό του το 1994, αφορά τις *Ομοφυλόφιλες σχέσεις στην Ευρώπη της προ-νεοεοικότητας* (Same Sex Unions in Premodern Europe). Εξίσου προκλητικό με το προηγούμενο, είναι

ίσως πιο αμφισβητήσιμο εφόσον στηρίζεται σε ιστορικό υλικό λιγότερο έγκυρο. Οι ιστορικοί δεν ενδιαφέρονται μόνο για τις παρελθούσες περιόδους, αλλά και για περιόδους πρόσφατες και σύγχρονες: έχουν γίνει εργασίες σχετικά με τη σύσταση των πρώτων gay κοινοτήτων στις αμερικανικές πόλεις (όπως στο Σαν Φραντσίσκο) μετά την απομάκρυνση των ομοφυλόφιλων από το Ναυτικό στη διάρκεια του πολέμου ή τον αποκλεισμό τους από τα δημόσια λειτουργήματα επί μακκαρθισμού. Ο εκτοπισμός των ομοφυλόφιλων από τους ναζιστές αρχίζει επίσης να εξετάζεται επισταμένως. Υπάρχει ακόμη ενδιαφέρον για συγκεκριμένα γεγονότα, όπως η λεγόμενη εξέγερση του Stonewall, το 1969, που υπήρξε η ιδρυτική πράξη του gay κινήματος, όπως αυτό αναπτύχθηκε από τη δεκαετία του '70 και εξής. Ιστορικοί και κοινωνιολόγοι εξετάζουν επίσης τί ήταν η ομοφυλόφιλη κουλτούρα πριν από αυτή τη χρονολογία, κυρίως στους λαϊκούς χώρους. Το ογκώδες βιβλίο του George Chauncey, *Gay New York*, είναι μια ερ-

γώδης έρευνα για τη ζωή των gay στη Νέα Υόρκη ανάμεσα στο 1890 και στο 1940 και δείχνει πως υπήρχε, πολύ πριν από τα χρόνια της δεκαετίας του '60 και του '70, μια πραγματική κοινωνικότητα, μια ομοφυλόφιλη κουλτούρα, με τις επίλεκτες γειτονιές της, τους δικούς της χώρους συνεύρεσης, τους ενδυματολογικούς της τρόπους, τους κινήσιολογικούς της κώδικες. Κυρίως όμως, προβάλλει την ύπαρξη μιας έμφυλης κουλτούρας σύνθετης, όπου τα όρια δεν στεγανοποιούν αναγκαστικά ό,τι ορίζουμε σήμερα ως ομοφυλοφιλία και ετεροφυλοφιλία, και εξετάζει το πώς στο Χάρλεμ π.χ. η αφροαμερικανική κουλτούρα παραχωρούσε θέση στους τραβεστί, τις «Fairies», κλπ.

Η λογοτεχνία είναι επίσης ένας από τους προνομιακούς χώρους της ομοφυλόφιλης κριτικής. Οι μελέτες της Eve Kosovsky Sedgwick *Between Men*

και *Epistemology of the Closet* άνοιξαν δρόμους. Το εντελώς πρόσφατο βιβλίο του Michaël Lucey, *Gide's Bent* δείχνει θαυμάσια τί νέο βλέμμα μπορεί να ριζούν οι Λεσβιακές και Gay σπουδές σε έργα τόσο πολυσχολιασμένα: βλέπουμε εν προκειμένω τα κείμενα του Gide να εμφορούνται από αποικιακή ιδεολογία και το εργώμιο της ομοφυλοφιλίας, που αποτελεί ο *Corydon* του, να βυθίζεται στη δομή ενός λόγου ομόφοβου.

Queer: προς επανεπίνοηση της απόκλισης

Όλες αυτές οι ιστορικές, κοινωνιολογικές και λογοτεχνικές μελέτες τρέφουν βεβαίως τον θεωρητικό στοχασμό περί της ομοφυλόφιλης κουλτούρας και του ερωτήματος αν όντως υπάρχει μια ομοφυλόφιλη «ταυτότητα». Στα χνάρια του Φουκώ και της *Ιστορίας της σεξουαλικότητας*, βρίσκεται το «κονστρουκτιβιστικό» (constructionniste) και «αντι-ουσιολογικό» (anti-essentialiste) ρεύμα που φαίνεται σήμερα να έχει ούριο τον άνεμο: η ομοφυλοφιλία είναι πρόσφατη κατη-

γορία, επινόηση της ψυχιατρικής του 19ου αιώνα, προκειμένου να ευθυγραμμίσει ορισμένες «αποκλίνουσες» συμπεριφορές. Με αυτή την έννοια πρέπει να εκλάβουμε τον τίτλο του βιβλίου του David Halperin, *One hundred years of homosexuality and Other Essays on Greek Love*. Τα «εκατό χρόνια» δεν αναφέρονται σε μια εποχή του ελληνικού πολιτισμού, αλλά στην περίοδο που από το τέλος του 19ου αιώνα φθάνει ως τις μέρες μας. Το τελευταίο βιβλίο του Halperin, *Saint Foucault* είναι μια νέα ανάγνωση των κειμένων του Foucault περί ομοφυλοφιλίας, με στόχο να συναχθεί από αυτά μια ομοφυλόφιλη πολιτική, μια πολιτική «queer» (λέξη αμετάφραση που θέλει να δηλώσει ταυτόχρονα το στοιχείο της «αδελφής» και του «παράξενου»), που θα βασίζεται στην ιδέα ότι η ομοφυλοφιλία δεν είναι ουσία, καθορισμένη ταυτότητα, αλλά απόκλιση, πάντοτε προς επανεπίνοηση, σε σχέση με τη νόρμα. Βρίσκει κανείς μια πολύ ενδιαφέρουσα κριτική αυτού του ρεύματος στη μελέτη *Homos*, του Leo Bersani, που ανησυχεί γι' αυτή τη διάλυση της έννοιας της ομοφυλοφιλίας από τους ίδιους τους gay και τις λεσβίες.

Η γονιμότητα αυτών των ερευνών και των συζητήσεων είναι τέτοια που θα χρειάζονταν σελίδες επί σελίδων για να αναφέρουμε έστω και τα θεμελιώδη έργα που εμφανίστηκαν στις Ηνωμένες Πολιτείες κατά τα πέντε ή έξι τελευταία χρόνια. Μένει να παρατηρήσει κανείς ότι η Ευρώπη παρουσιάζει σοβαρή καθυστέρηση σε αυτόν τον τομέα. Και, στην Ευρώπη, η Γαλλία διακρίνεται από μια εντελώς ιδιαίτερη καθυστέρηση. Παρά τις κάποιες μελέτες για την αρχαιότητα (Bernard Sergent, *L'homosexualité dans la mythologie grecque*, Payot, 1984), μερικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του αγώνα κατά του AIDS (Michel Pollack, *Les homosexuels et le sida*, Métaillé, 1988) ή ακόμη τις μελέτες που δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό της Lille, *Cahiers Gai Kitsch Camp*, σαφώς και δεν υπάρχει κάτι ανάλογο με αυτό που συμβαίνει στις Ηνωμένες Πολιτείες στον τομέα των Λεσβιακών και Gay σπουδών. Ίσως να φταίει σε μεγάλο βαθμό ο εκβιασμός που προέρχεται από την «παγκοσμιοποίηση» και ανθεί στη Γαλλία περισσότερο από οπουδήποτε αλλού. Επείγει πάντως να αρθεί η κατασταλτική υποθήκη αυτού του «παγκόσμιου» που φαίνεται πως λησμόνησε τις χειραφετητικές αρετές του, και παίζει πλέον απλούστατα, με την πένα των πάσης φύσεως συντηρητικών, ένα ρόλο αναχώματος ενάντια στη δύναμη άνοδο των άλλοτε φημισμένων και απαγορευμένων φωνών, τις οποίες συνεχώς επιχειρούν, και πάλι, να καταπνίξουν.

Μετάφραση από τα γαλλικά
 Λίζυ Τσιριμόκου
 Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών
 Κέντρο Λογοτεχνικής Μετάφρασης.

Επιλογή Βιβλιογραφίας

- 1) Martin DUBERMANN, Martha VICINUS, George CHAUNCEY (επιμ.), *Hidden from History: Reclaiming the Gay and Lesbian Past*, Meridan Book, Νέα Υόρκη, 1990.
- 2) John BOSWELL, *Christianity, Social Tolerance and Homosexuality*, The University of Chicago Press, Σικάγο και Λονδίνο, 1980.
- 3) John BOSWELL, *Same Sex Unions in Premodern Europe*, Villard Books, Νέα Υόρκη, 1994.
- 4) George CHAUNCEY, *Gay New York. Gender, Urban Culture and the making of the Gay Male World, 1890-1940*, Basic Books, Νέα Υόρκη, 1994.
- 5) John D' EMILIO, *Making Trouble. Essays on Gay History, Politics and the University*, Routledge, Νέα Υόρκη, 1992.
- 6) David F. GREENBERG, *The Construction of Homosexuality*, The University of Chicago Press, Σικάγο και Λονδίνο, 1988.
- 7) Eve KOSOFSKY SEDGWICK, *Between Men: English Literature and Male Homosexual Desire*, Columbia University Press, Νέα Υόρκη, 1985.
- 8) Eve KOSOFSKY SEDGWICK, *Epistemology of the Closet*, University of California Press, Μπέρκλεϊ και Λος Άντζελες, 1990.
- 9) Michael LUCEY, *Gide's Bent. Sexuality, Politics, Writing*, Oxford University Press, Νέα Υόρκη και Οξφόρδη, 1995.

- 10) David HALPERIN, *One Hundred Years of Homosexuality and Other Essays on Greek Love*, Oxford University Press, Νέα Υόρκη και Οξφόρδη, 1991.
- 11) David HALPERIN, *Saint Foucault. Towards a Gay Hagiography*, Oxford University Press, Νέα Υόρκη και Οξφόρδη, 1995.
- 12) Judith BUTLER, *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*, Routledge, Νέα Υόρκη, 1990.
- 13) Henry ABELOVE, Michèle AINA BARALE, David HALPERIN, *The Gay and Lesbian Studies Reader*, Routledge, Νέα Υόρκη, 1993. Αυτός ο τόμος περιέχει σημαντική βιβλιογραφία των μελετών που έχουν δημοσιευθεί τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια.
- 14) Michael WARNER (επιμ.), *Fear of a Queer Planet. Queer Politics and Social Theory*, The University of Minnesota Press, Μιννεάπολις, 1993.
- 15) Leo BERSANI, *Homos*, Harvard University Press, Καμπριτζ (mass.) και Λονδίνο, 1995.

* Ο Didier Eribon είναι ο συγγραφέας των βιβλίων: *Michel Foucault* (1926-1984) και *O Michel Foucault και οι σύγχρονοί του*.